

Näkemyksiä uuden sähkömarkkinamallin toteutukseen

Älyverkkoforum 22.10.2020

Elina Kivioja, toimitusjohtaja, Vattenfall Suomi

Malkus Lindroos, energia-asiantuntija, Vattenfall Suomi

Vattenfall-konserni

- Yksi Euroopan suurimmista sähkön ja lämmön tuottajista
- 100% Ruotsin valtion omistama
- Tärkeimmät tuotteet: sähkö, lämpö, kaasu ja energiapalvelut
- Tärkeimmät markkinat: Ruotsi, Saksa, Alankomaat, Tanska ja Yhdistynyt kuningaskunta

Avainlukuja

6 930k

sähköasiakkaat

2 180k

lämpöasiakkaat

3 330k

sähköverkkoasiakkaat

2 470k

kaasuasiakkaat

20 000

työntekijää

14 861

miljoonaa SEK - vuoden liikevoitto

Fossiilivapaa elämä yhden sukupolven aikana

- Me Vattenfallilla olemme päättäneet **mahdollistaa fossiilivapaan elämän yhden sukupolven aikana.**
- Onnistuaksemme meidän täytyy yhtenä Euroopan suurimmista energiayhtiöistä alkaa toimia itse täysin fossiilivapaasti.
- Lisäksi meidän tulee auttaa kaikin mahdollisin keinoin ympäröivää yhteiskuntaa tekemään samoin.

Esimerkkejä askelistamme kohti fossiilivapaata elämää

- Hybrit: Elokuun lopussa 2020 käynnistettiin Ruotsin Luleåssa maailman ensimmäinen fossiilivapaan teräksen pilottituotantolaitos. Mahdollisuus pienentää Ruotsin hiilidioksidipäästöjä jopa 10 prosenttia, ja Suomessakin vähennys olisi noin seitsemän prosentin luokkaa.
- Asiakkaamme ympäri Suomen ovat vähentäneet hiilijalanjälkeään valitsemalla aina fossiilittomasti tuotetun Vattenfallin sähkön.
- Viime vuonna vähensimme kotitalouksien ja pienyritysten CO₂-päästöjä Suomessa yhteensä 265 000 tonnia.

Ilmastonmuutoksen hidastaminen edellyttää sähkömarkkinan yksinkertaistamista ja ymmärrettävyyden parantamista

Uusiutuva tuotanto edellyttää kuluttajilta kiinnostusta kulutusjousto

- Hiilidioksidipäästöjä tuottavasta energiantuotannosta on luovuttava ja uusiutuvien energiamuotojen, kuten aurinko- ja tuulienergian osuutta on lisättävä.
- Sähköjärjestelmässä tuotannon ja kulutuksen pitää olla tasapainossa koko ajan. Aurinko- ja tuulienergia ovat sääriippuvaisia tuotantomuotoja, joten uusi sähkömarkkina edellyttää sähkökäyttäjiltä **kulutusjousto**. Kuluttajan olisi helppo osallistua kulutusjousto, kun kokonaisuudesta vastaisi yksi taho.
- Yhteiskunnan ja teollisuuden sähköistäminen on hidasta, jos toimintaympäristö on monimutkainen.

Vähäiset vaikutusmahdollisuudet passivoivat kuluttajat

- Tällä hetkellä sähkömarkkinan kilpailu on olematonta, eikä kuluttajilla ole riittäviä kannustimia kilpailutukseen. Viimeisen vuoden aikana sähkönsä on kilpailuttanut vain noin kolmasosa suomalaisista¹⁾
- Kuluttajat kokevat mahdollisuutensa vähäisiksi vaikuttaa sähkölaskuunsa. Sähkölaskusta keskimäärin yksi kolmasosa maksetaan sähkönsiirtoyhtiölle ja yksi kolmasosa on veroa. Kuluttajan on siis mahdollista kilpailuttaa vain yksi kolmasosa sähkölaskustaan.
- Kuluttaja ei voi vaikuttaa saamaansa asiakaspalveluun verkkoyhtiön osalta.

Kilpailu sähkömarkkinoilla on olematonta

- Kilpailun puute näkyy myös innovatiivisuuden puutteena, mm. uusien ratkaisuiden on hidasta päästä markkinoille ja alan digitalisaatio on hidasta.
- Kapea rooli markkinatoimijalla ei houkuttele alalle uusia toimijoita eikä anna tilaa innovaatioille.

Nykyistä sähkömarkkinaa Suomessa leimaavat kuluttajien vähäinen valinnanvapaus, korkeat kustannukset sekä monimutkainen toimintaympäristö asioinnin hajautuessa usealle toimijalle.

Yhteislasku aidosti mahdolliseksi kaikille asiakkaille ja myyjille

- Kunnioitetaan asiakkaiden tahtoa
 - Joka toinen asiakas haluaa yhden laskun - vain 6 prosenttia haluaa kaksi ja kokee asian tärkeäksi (Paikallisvoima 2018, Yougove-tutkimus)
- Yhteislaskutus on avain siihen, että sähkömarkkinasta tulee yksinkertaisempi, asiakkaat aktivoituvat ja kulutusjoustopista tulee mahdollista
 - Sähkön vähittäismarkkinamallilla on olennainen merkitys sähköön liittyvien palveluiden tarjoamisessa asiakkaille
 - Sähkömarkkinoiden ja verkkomaksujen muuttuessa asiakkaan voi olla hankalaa sisäistää sähkömarkkinoiden tarjoamia mahdollisuuksia. Yhteislaskutus helpottaa kokonaispalveluiden tarjoamista asiakkaille.
- Yksityiskohdat ovat tärkeitä, jotta lain tavoitteet eivät vesity toteutusvaiheessa
 - Jos toimintamallista tehdään myyjille monimutkainen ja kallis, lain tavoitteet ja asiakkaan tahto eivät toteudu.

Yhteislaskutuksen sopimukset

Mitä sopimuksia yhteislaskusta tarvitaan eri osapuolten (asiakas, myyjä, jakeluverkonhaltija) välille?

- Asiakas ja myyjä tekevät sopimuksen, jossa laskutustavaksi valitaan yhteislasku
- Myyjä ja jakeluverkonhaltija eivät ole sopimuspohjaisessa suhteessa, vaan lainsäädäntö määrittää yksityiskohtaisesti toiminnan yhtiöiden välillä.
- Toiminta ei myöskään saa olla millään tavalla riippuvaista tai erilaista riippuen siitä, ovatko myyjä ja jakeluverkonhaltija samaa konsernia

Luottotappiutilanteisiin varautuminen

Miten mielestänne yhteislaskumallissa tulisi varautua mahdollisiin luottotappiutilanteisiin?

- Yksi tai kaksi laskua ei vaikuta luottotappioihin eikä luottotappioriskeihin.
- Myyjä ja verkkonhaltija vastaavat kumpikin sopimuksensa perusteella syntyvistä luottotappioista.
- Myyjä hoitaa vain laskutusta, perintävaiheen käsittely jää verkkosaamisten osalta verkkoyhtiölle.

Luottotappiot, jos asiakas ei maksa laskua

Miten luottotappiot myyjän ja jakeluverkonhaltijan kesken tulisi hoitaa asiakkaan jättäessä maksamatta yhteislaskun?

- Laskutustapa ei lähtökohtaisesti muuta luottotappioiden käsittelyä. Luottotappioista vastaa aina se, kenellä on sopimus asiakkaan kanssa. Näin sekä yhden että kahden laskun mallissa luottotappiot määräytyvät samalla tavalla: myyntiyhtiö vastaa omistaan ja verkkoyhtiö omistaan.
- Yhden laskun tapauksessa myyjän vastuulla olisi lähettää lasku ja muistutus, jonka jälkeen mahdollinen maksamaton saatava palaa verkkoyhtiölle, joka käynnistää haluamansa perintätoimet.
- Sähkömarkkinoilla luottotappioiden rajoittamiseen sähköjen katkaisu on tehokas toimi, ja sen on oltava yhtäläisesti käytössä niin myyjillä kuin verkoillakin niin, että asiakas ei voi tehdä uutta myyntisopimusta, jos tällä on maksamattomia myyntin tai verkon saatavia.

Luottotappiot, jos myyjä ei maksa jakeluverkonhaltijalle

Miten tulisi toimia, jos puolestaan myyjä ei hoida tilityksiä jakeluverkonhaltijalle vaikka asiakas on maksanut yhteislaskun myyjälle? Tarvitaanko tällaisen tilanteen varalle järjestelyjä (esim vakuus myyjältä)?

- Samantyyppinen tilanne on ratkaistu monella eri toimialalla
 - Vakuudet ovat olleet toimiva käytäntö mm. matkailualalla.
 - Esim. pankkimaailmassa käytössä on myös vakavaraisuusvaatimuksia, sekä talletussuojarahasto.
- Mahdollisia voivat olla myös eriyttämisvaatimukset, jossa myyjä ei siirrä saamistaan maksuista kuin oman osuutensa kassaansa

Vakuusvaatimuksen vaikutus myyjiin ja lainsäädäntöön

Miten mahdollisen vakuuden vaatiminen myyjiltä vaikuttaisi erilaisten myyjien asemaan markkinoilla sekä heidän kiinnostukseen tarjota asiakkaille yhteislaskumahdollisuutta?

Jos päädytään jonkinlaiseen vakuusjärjestelyyn, mitä asioita sen toteuttamisessa erityisesti pitäisi huomioida?

- Vakuus saattaa karsia yhteislaskun piiristä myyjiä, joiden vakavaraisuus on heikko. Toisaalta myyjillä on valittavinaan myös kahden laskun malli.
- Toisaalta vakuus tai vakavaraisuusvaatimukset saattavat osaltaan ratkoa myös epäterveiden myyntiyhtiöiden tuottamia ongelmia mm. myyjän konkurssitilanteita (asiakkaalle edullisten) määräaikaisten sopimusten ollessa voimassa.
- Vakuuksista on säädettävä lainsäädännöllä yksityiskohtaisesti, jotta alalla ei muodostu kirjavia tai syrjiviä käytäntöjä. Esimerkiksi Energiateollisuuden ohjeiden varaan asiaa ei tule jättää.

Siirron hinnoittelu ja laskutus yhteislaskutusmallissa myyjän näkökulmasta

Onko jotain siirron hinnoitteluun ja laskutukseen liittyviä asioita, joita pitäisi huomioida yhteislaskutuksen ja asiakaskeskeisen vähittäismarkkinamallin toteutuksen kannalta myyjän näkökulmasta?

- Asiakkaan kannalta olennaista on, että asiakas näkee laskullaan laskutusjakson sähkön kokonaiskustannukset. Tämä edellyttää käytännössä, että verkkotariffien hintakomponentit on harmonisoitu ja automaattisesti haettavissa Datahubista.
- Sähkön kokonaiskustannuksien hahmottaminen on avain asiakkaan aktiivisuuteen sähkömarkkoilla: myyjän vaihdossa, mutta myös mm. kulutusjouston hyödyntämiseen
- Olennaista myyjälle on, että myyjälle ei synny erilaisia kustannuksia tai riskejä riippuen asiakkaan valitsemasta laskutustavasta. Lähtökohtana yhden laskun malli sopii useimmille asiakkaille parhaiten.

Yhteenveto: Yhteislaskutus lainsäädännön tasolla

Mistä asioista yhteislaskutukseen liittyen pitäisi säätää lainsäädännössä?

- Lainsäädännöllä ja asetuksilla on säänneltävä laskutusta ja hintatietojen välittämistä mahdollisimman tarkkaan.
- Yhteislaskutuksessa:
 - Myyjä ja jakeluverkonhaltija eivät ole sopimuspohjaisessa suhteessa, vaan lainsäädäntö määrittää yksityiskohtaisesti toiminnan yhtiöiden välillä.
 - Vakuuksista on säädettävä lainsäädännöllä yksityiskohtaisesti, jotta alalla ei muodostu kirjavia tai syrjiviä käytäntöjä.
- Alan intressiristiriidoista ja valtasuhteista johtuen esimerkiksi alan omille Energiateollisuuden soveltamisohjeille ei tule jättää tilaa tehdä epätasa-arvoisia tulkintoja, jotka suosivat verkkoyhtiöitä ja integroituneita yhtiöitä, jotka muodostavat yhdessä enemmistön päättävissä elimissä.

Vaihtoehdot vapaaehtoiselle yhteislaskutukselle

- Jos vapaaehtoisen yhteislaskutuksen toteuttaminen ei käytännössä tee todennäköiseksi, että asiakalle tulee mahdollisuus nähdä laskutusjakson kaikki kustannukset yhdeltä laskulta, on palattava miettimään vaihtoehtoja
- Kahden eri laskutustavan haasteet olivat vain osittain tiedossa, kun vapaaehtoisuudesta keskusteltiin
- Pakollinen yhteislaskutus poistaa haasteet siitä, että kahden laskun tarjoaminen olisi edullisempi tapa
- Tanskassa käytössä olevassa myyjäkeskeisessä markkinamallissa kaikki haasteet on ratkaistu ja verifioitu toimiviksi markkinoilla

Mikä on myyjäkeskeinen markkinamalli

Asiakas

- Tekee sopimuksen sähkön toimituksesta myyjän kanssa
- Sopimus kattaa sekä verkon että myyjän osuuden
- Kaikki asiakaspalvelu yhdeltä luukulta

Myyntiyhtiö

- Myyjä hoitaa kaiken yhteydenpidon asiakkaisiin sekä laskutuksen
- Ostaa siirron alihankintana verkkoyhtiöiltä
- Tarjoaa palvelupaketteja asiakkaille

Siirtoyhtiö

- Sähköverkkoyhtiöistä telemarkkinan ja muiden eurooppalaisten energiamaarkkinoiden tapaan alihankkijoita.
- Kavennetaan monopolien roolia valtio-omistuksen sijaan.

Yhteiskunnalliset hyödyt:

Ympäristöedut

Innovaatiot

Eurooppalaiset
sähkömarkkinat

Myyjäkeskeisen markkinamallin hyödyt kuluttajalle

- Kuluttajaystävällisessä myyjäkeskeisessä markkinamallissa asiakkaan on mahdollista kilpailuttaa sähkönsä kokonaisuutena, mikä lisää kuluttajien kannustimia vaikuttaa sähkönsä hintaan ja saamansa palveluun.
- Myyjäkeskeinen markkinamalli on edellytys siihen, että kuluttajien on helppoa, nopeaa ja yksinkertaista osallistua kulutusjousto.
- Kuluttajan valinnanmahdollisuudet kasvavat, kun kuluttaja voi vaikuttaa myös siihen, millä tavalla esimerkiksi sähkökatkotilanteiden kommunikaatio hoidetaan. Kuluttajalla on aito mahdollisuus äänestää jaloillaan silloin, kun katkotilannetta ei hoideta hyvin. Myyjillä on kannustin palvella asiakasta mahdollisimman hyvin, ja toisaalta myyjillä on yksittäisiä asiakkaita vahvempi asema ja intressi suhteessa verkkoyhtiöön valvoa katkotilanteiden hoitoa.

Suomessa esimerkiksi laajakaistamarkkinat toimivat kuluttajaystävällisellä myyjäkeskeisellä mallilla, mikä on johtanut lisääntyneeseen kilpailuun, hintojen laskuun, palvelun parantumiseen ja alan nopeaan kehitykseen. Myös laajakaistassa on luonnollinen monopoli, joka omistaa paikallisverkon.

KIITOS

VATTENFALL